

УДК 658.14

Пігуль Н.Г.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Сумського державного університету

Клименко А.В.

магістр
Сумського державного університету

Пігуль Є.І.

бакалавр
Сумського державного університету

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF FINANCIAL STABILITY OF ENTERPRISES OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Одним із визначальних критеріїв успішної діяльності підприємства є фінансова стійкість. У статті наведено теоретичні підходи до визначення сутності поняття фінансової стійкості підприємства та виокремлено низку її ознак. Представлено механізм управління фінансовою стійкістю суб'єктів господарювання. Проведено аналіз фінансової стійкості підприємств України за 2013–2017 рр., а саме проаналізовано динаміку основних показників фінансової стійкості, таких як власні оборотні кошти підприємств, коефіцієнтів автономії, фінансування, фінансового важеля, довгострокового залучення позикових коштів, короткострокової заборгованості та маневреності власного капіталу. За результатами проведеного аналізу виявлено, що для підприємств України характерний низький рівень фінансової стійкості, та визначено причини такого стану.

Ключові слова: фінансова стійкість, управління фінансовою стійкістю, фінансовий стан, фінансова автономія, коефіцієнти фінансової стійкості.

АННОТАЦИЯ

Одним из главных критериев успешной деятельности предприятия является финансовая устойчивость. В статье приведены теоретические подходы к определению сущности понятия финансовой устойчивости предприятия и выделен ряд ее признаков. Представлен механизм управления финансовой устойчивостью субъектов хозяйствования. Проведен анализ финансовой устойчивости предприятий Украины за 2013–2017 гг., а именно проанализирована динамика главных показателей финансовой устойчивости, таких как собственные оборотные средства предприятий, коэффициентов автономии, финансирования, финансового рычага, долгосрочного привлечения заемных средств, краткосрочной задолженности и маневренности собственного капитала. По результатам проведенного анализа выявлено, что для предприятий Украины характерен низкий уровень финансовой устойчивости, и определены причины такого состояния.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, управление финансовой устойчивостью, финансовое состояние, финансовая автономия, коэффициенты финансовой устойчивости.

ANNOTATION

The article investigates the efficiency of the business entities in the conditions of the transformation of the economy of the country and, first of all, how does it meet the financial conditions. Each company seeks to maintain its financial stability, liquidity and solvency. The crisis situation in the modern economy has a significant impact on the financial stability of Ukrainian enterprises. That is why the study of this topic is considered an actual and timely stage of the study. The article presents theoretical approaches to the definition of the concept of financial sustainability of the enterprise. In general, the question of the interpretation of the concept of financial sustainability is not sufficiently studied in scientific works and has many different points of view. The article defines the term of financial stability and its main characteristics by analyzing the

opinions of domestic and foreign authors concerning this matter. The article also shows a mechanism of financial sustainability management of economic entities, with the help of which it is possible to identify in a timely manner drawbacks in the financial activity of the enterprise and to find reserves to increase the financial potential under the influence of factors of internal and external environment. The article analysis the financial sustainability of Ukrainian enterprises for 2013–2017, namely, the dynamics of the main indicators of financial stability, such as own working capital of enterprises, autonomy coefficients, financing, financial leverage, long-term attraction of borrowed funds, short-term debt and maneuverability of own capital. According to the results of the analysis, it was shown that the enterprises of Ukraine have a low level of financial stability. The main ways to increase financial stability of economic entities are proposed.

Key words: financial stability, financial stability management, financial status, financial autonomy, indicators of financial stability.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Для вирішення сучасних проблем національної економіки та стабілізації розвитку суспільства необхідно підвищити ефективність діяльності суб'єктів господарювання. Оскільки вітчизняні підприємства функціонують у кризових умовах, то це призводить до банкрутства багатьох відомих компаній, які донедавна мали позитивні тенденції розвитку. Аналіз даних Державного комітету статистики свідчить про те, що протягом 2015–2017 рр. в Україні збільшується частка підприємств, які отримують збиток. Це негативно впливає на формування власного капіталу і знижує фінансову стійкість підприємств, оскільки саме прибуток є основним внутрішнім джерелом фінансування суб'єктів господарювання. Зростання збитковості спостерігається у підприємств, що працюють у таких галузях, як промисловість, транспорт, операції з нерухомим майном та складське господарство. Частка збиткових підприємств у 2017 р. становить 25,8%, що становить майже чверть усіх суб'єктів господарювання. Загалом ними було отримано збитків на суму 304,1 млрд. грн. [1]. Отже, зважаючи на значну кількість збиткових підприємств, досягнення достатнього рівня їхньої фінансової стійкості є однією з актуальних проблем суб'єктів

господарювання, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємств та виникнення загрози фінансовій безпеці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Значний внесок у дослідження питань управління фінансовою стійкістю підприємства зробили такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: І.О. Школьник, О.С. Філімоненков, І.І. Приймак, Г.О. Партін, К.В. Орехова, Л.М. Докієнко, О.Н. Вердьева, Т.І. Ковальчук, А.В. Череп, Л.А. Курученко, Д.М. Городунська та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття сутності поняття фінансової стійкості підприємства та аналіз фінансової стійкості підприємств України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У сучасній економіці українські підприємства функціонують в умовах невизначеності та мають обмежені фінансові ресурси. Важливим завданням для кожного з них є визначення власної межі фінансової стійкості, адже недостатня фінансова стійкість може вплинути на платоспроможність підприємства, а надлишкова – сформувати занадто велику кількість резервів та запасів, які в подальшому вплинуть на збільшення витрат, недоотримання прибутку та зменшення темпів економічного розвитку підприємства.

Сьогодні в економіці існує безліч точок зору щодо визначення поняття «фінансова стійкість», які мають спільні риси або ж суттєві відмінності. Цей термін використовується на всіх рівнях – від окремого домогосподарства або індивідуального підприємця до діяльності світових фінансових систем. Деякі вчені характеризують фінансову стійкість як довготривалу платоспроможність. Інші зазначають про те, що це оптимальна структура та склад оборот-

них активів. Третя група вчених вважає, що це стабільна діяльність підприємства в довгостроковому періоді, яка визначається співвідношенням власного та позикового капіталу та його ефективним використанням. У табл. 1 узагальнено різні погляди науковців щодо сутності поняття «фінансова стійкість підприємства».

Таке різноманіття підходів до визначення фінансової стійкості підприємства, безумовно, свідчить про багатогранність поняття. На нашу думку, під фінансовою стійкістю підприємства слід розуміти спроможність підприємства стабільно працювати та розвиватися, підтримуючи оптимальне співвідношення власного та позикового капіталу, з урахуванням змін внутрішнього та зовнішнього середовища.

Фінансово стійкий суб'єкт господарювання за різних можливих несприятливих змін внутрішнього та зовнішнього середовища здатний повернутися до стану рівноваги за рахунок власних чи залучених ресурсів, диверсифікації виробництва, перепрофілювання та інших можливих дій [7, с. 120].

Проаналізувавши точки зору різних авторів щодо сутності та змісту поняття «фінансова стійкість», а також узагальнивши основні характеристики, слід виділити низку її ознак (рис. 1).

Складність поняття «фінансова стійкість» проявляється у наявності різних точок зору з питань її тлумачення, при цьому в кожному з трактувань підкреслюється важливість фінансової стійкості для успішної діяльності підприємства, тому кожному суб'єкту господарювання, який прагне бути незалежним (стійким) та економічно спроможним, необхідно управляти своєю фінансовою стійкістю.

Управління фінансовою стійкістю включає в себе послідовність кроків, починаючи від діагностики фінансової стійкості, яка існує на визначений момент часу, з виділенням чинників та причин, що її зумовили, та закінчуючи роз-

Таблиця 1

Підходи до визначення сутності поняття «фінансова стійкість підприємства»

Автор	Визначення
Г.В. Савицька [2, с. 619]	Здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів, які є гарантією його постійної платоспроможності та інвестиційної привабливості в межах допустимого рівня ризику.
М.Д. Білик [3, с. 305]	Це такий стан фінансових ресурсів, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення.
В.М. Кремень [4, с. 108]	Спроможність підприємства за рахунок власних коштів забезпечувати діяльність або запаси і витрати, це здатність господарюючого суб'єкта функціонувати й розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів у мінливих умовах внутрішнього і зовнішнього середовища.
О.Я. Безвілінська [5, с. 65]	Залежність підприємства від ефективного управління фінансовими ресурсами, що характеризуються оптимальною структурою активів, оптимальним співвідношенням власних та позикових коштів, активів та джерел їх формування.
Г.О. Крамаренко [6, с. 115]	Під фінансовою стійкістю слід розуміти його платоспроможність у часі з дотриманням умови фінансової рівноваги між власними та позиковими коштами підприємства, оли за рахунок власних коштів повністю погашаються колишні та нові борги.
Ю.М. Тютюнник [5, с. 65]	Здатність підприємства функціонувати і розвиватися, зберігаючи рівновагу активів та пасивів у мінливому економічному середовищі, що гарантує платоспроможність а інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику.

Рис. 1. Ознаки фінансової стійкості підприємства

робленням управлінських рішень із підтримки її стану або ж поліпшення за допомогою безпосереднього впливу на діяльність суб'єкта господарювання. Схему управління фінансовою стійкістю підприємства представлено на рис. 2.

Головною ознакою даного алгоритму управління є використання на кожному етапі певного інструменту, який визначається на самому початку формування механізму та може бути вдосконалений у процесі його реалізації.

Рис. 2. Схema управління фінансовою стійкістю підприємства

Для підвищення рівня фінансової стійкості підприємства доцільно здійснювати її оцінку, використовуючи такі групи показників:

- абсолютні, які відображають рівень забезпеченості запасів джерелами формування;
- відносні, які характеризують фінансову стійкість підприємства з погляду структури і стану майна та джерел формування капіталу;
- поріг рентабельності та запас фінансової міцності [7, с. 122].

На першому етапі оцінки фінансової стійкості підприємств України ми здійснили аналіз абсолютних та відносних показників фінансової стійкості суб'єктів господарювання за 2013–2017 рр. На рис. 3 зображено динаміку власних обігових коштів підприємств України.

Аналізуючи дані рис. 3, слід відзначити, що починаючи з 2016 р. спостерігається негативне значення власного оборотного капіталу. На зменшення наявності власних оборотних коштів підприємств вплинуло зниження суми оборотних активів швидшими темпами, ніж зменшення поточних зобов'язань підприємства. Такий стан є негативним для діяльності підприємств та сприяє зниженню їхньої фінансової стійкості.

Динаміку відносних показників фінансової стійкості підприємств України наведено в табл. 2.

Отже, за даними табл. 2 можна зробити висновки, що показники фінансової стійкості підприємств України протягом 2013–2017 рр. не відповідають нормативним значенням та мають негативну тенденцію до зменшення. Коефіцієнти автономії та фінансування свідчать про значну залежність від позикових коштів.

Так, у 2017 р. частка власних ресурсів становила лише 29% у загальній сумі фінансових ресурсів суб'єктів господарювання. Коефіцієнт фінансування протягом усього періоду збільшується, що свідчить про значну фінансову залежність підприємств від залучення позикових коштів. Коефіцієнт фінансового важеля зменшується та у 2017 р. становить 0,41. Це означає, що на 1 грн. позикового капіталу припадає 0,41 грн. власного капіталу.

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів має нестійку тенденцію та у 2017 р.

Рис. 3. Динаміка власних обігових коштів підприємств України за 2013–2017 рр. [1]

Таблиця 2

Динаміка відносних показників фінансової стійкості підприємств України за 2013–2017 рр.

Показники	Рік					Відхилення (+/-) за весь період
	2013	2014	2015	2016	2017	
Коефіцієнт автономії	0,35	0,25	0,30	0,24	0,29	-0,06
Коефіцієнт фінансування	1,85	3,05	2,37	3,08	2,41	0,56
Коефіцієнт фінансового важеля	0,54	0,33	0,42	0,32	0,41	-0,12
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,35	0,48	0,41	0,41	0,38	0,03
Коефіцієнт короткострокової заборгованості	0,57	0,68	0,63	0,71	0,64	0,08
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,36	-0,84	-0,69	-0,72	-0,68	-0,32

збільшився порівняно з 2013 р. Це свідчить про посилення залежності підприємства від кредиторів у довгостроковій перспективі. Коефіцієнт маневреності власного капіталу зменшився протягом усього періоду на 0,32 і вказує на те, що частка власного капіталу підприємств, яка перебуває в мобільній формі, значно знизилася. Отже, вищезазначені показники свідчать про залежність вітчизняних підприємств від позикових ресурсів, що негативно впливає на фінансову стійкість.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проаналізувавши різноманітні підходи до визначення сутності поняття фінансової стійкості, було запропоновано під фінансовою стійкістю підприємства розуміти спроможність підприємства стабільно працювати та розвиватися, підтримуючи оптимальне співвідношення власного та позикового капіталу, з урахуванням змін зовнішнього і внутрішнього середовища.

Аналіз абсолютних та відносних показників діяльності підприємств України свідчить про недостатність власного обігового капіталу для забезпечення їхньої діяльності та зниження фінансової стійкості. Зважаючи на кризові умови

господарювання, українським підприємствам складно підтримувати достатній рівень фінансової стійкості.

Таким чином, для поліпшення фінансової стійкості підприємствам необхідно збільшити обсяг власних фінансових ресурсів, визначити найбільш оптимальне співвідношення складників капіталу, за якого підприємство зможе вільно маневрувати та ефективно використовувати грошові кошти, забезпечуючи тим самим безперервний процес виробництва та реалізації продукції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Показники балансу великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності. *Державна служба статистики України*. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm (дата звернення: 20.01.2019).
2. Савицька В.Г. Економічний аналіз діяльності підприємства. Київ : Знання, 2005. 654 с.
3. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / М.Д. Білик та ін. Київ : КНЕУ, 2005. 592 с.
4. Кремень В.М., Щепетков С.Я. Оценка финансовой устойчивости предприятия. *Актуальные проблемы экономики*. 2011. № 1. С. 107–116.

5. Стригуль Л.С. Теоретико-методичне забезпечення визначення фінансової стійкості підприємств різних організаційно-правових форм в умовах мінливого середовища. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 6. С. 64–67.
6. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий аналіз. Київ : ЦУЛ, 2008. 330 с.
7. Школьник І.О. Фінансовий аналіз : навчальний посібник ; за ред. І.О. Школьник та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 368 с.
3. Bilyk M.D., Pavlovsjka O.V., Prytuljak N.M., Nevmerzhyjka N. Ju. (2005). *Finansovyj analiz* [Financial analysis]. – Kyjiv : KNEU, pp. 592. (in Ukrainian)
4. Kremenj V.M., Shhepetkov S.Ja. (2011). Ocenka fynansovoj us-tojchyvosty predpryjatyja [Estimation of financial stability of the enterprise] *Actual problems of the econom*, no. 1, pp. 107–116.
5. Stryghulj L.S. (2016) Teoretyko-metodychne zabezpechen-nja vyznachennja finansovoji stijkosti pidpryjemstv riznykh orghanizacijno-pravovykh form v umovakh minlyvogho seredovyshha [Theoretical and methodological provision for determining the financial stability of enterprises of various organizational and legal forms in a changing environment]. *Scientific herald of Uzhgorod National Universit*, no. 6, pp. 64–67.

REFERENCES:

1. State Statistics Service of Ukraine. Indicators of balance of large and medium enterprises by types of economic activity. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_usze.htm (accessed 20 January 2019).
2. Savycjka V.Gh. (2005). *Ekonomichnyj analiz dijalnosti pidpryjemstva* [Economic analysis of enterprise activity]. – Kyjiv : Znannja, pp. 654. (in Ukrainian)
6. Kramarenko Gh.O., Chorna O.Je. (2008). *Finansovyj analiz* [Financial analysis]. – Kyjiv : CUL, pp. 330. (in Ukrainian)
7. Shkoljnyk I.O. (2016). *Finansovyj analiz : navchaljnyj posibnyk* [Financial analysis. Tutorial]. – Kyjiv : «Cent uchbovoji literatury», pp. 368. (in Ukrainian)